

Lustrum

Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati

Separatum

Lustrum

Ménesi út 11–13.
Sollemnia aedificii a.D. MCMXI inaugurati

Ediderunt
László Horváth, Krisztina Laczkó, Károly Tóth,
et
András Péterffy (Appendix)

Typotex Kiadó–Eötvös Collegium
Budapest, 2011

Sumptibus NKA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

© Auctores et compositores, 2011
ISBN 978 963 279 441 9

Lócsi Levente

Ress Imre

Hugo Kleinmayr és a germanisztikai oktatás megalapozása az Eötvös Collegiumban

Mint egykori történelem–német szakos kollégista a véletlen folytán szembesültem a régi Kollégiumban folyó germanisztikai képzés méreteivel, jelentőségével, és ismertem meg a Ménesi úthoz évtizedekig kötődő két osztrák tanáregyéni-ségnek előbb pusztán csak a nevét, majd fokozatosan kiterjedt tudományos és oktatói tevékenységét. Az 1980-as évek közepén az egykori Monarchiára emlékeztető bécsi Házi, Udvari és Állami Levéltárban, ahol magyar delegátusként kezelték a közös szellemi tulajdonnak számító történeti forrásanyagot, egy kezdő kolleginára bízta – a pályára való alkalmasság próbájaként – az első Osztrák Köztársaság külügyi hivatala hosszú idő óta porosodó vegyes iratainak rendbetételét. Ebből a gyűjteményből került elő az az iratcsomó, amely nagy meglepetésemre az „Eötvös Coll.” feliratot viselte. A segítségemet kérő kolléganőnek a felfedezés örömeivel adtam meg a számára ismeretlen intézményről a tárgyi leíráshoz szükséges tájékoztatást, de az akkor csupán futólag átnézett iratok tartalma a régi Collegium bennem rögzült szellemi irányultságához képest még nekem is valóságos újdonsággal szolgált. A Collegiumról szóló írások, visszaemlékezések egybehangzó állítása alapján ugyanis az a felfogás vált közkeletűvé, hogy az intézmény első fél évszázadának története folyamán maradéktalanul érvényesült a francia tudományos tájékozódás primátusa. Noha a francia példa hatása és a mintakövetés ténye az intézmény létrejöttében és szervezeti felépítésében aligha vitatható, de az említett iratok arról is tanúskodtak, hogy a germanisztikai tanulmányok a Collegiumban legalább olyan intenzitással folytak, mint a romanisztikai stúdiumok. A germanisztikai képzésre 1912-től 1944-ig bezárólag lényegében egymást követően, megszakítás nélkül két osztrák szaktanár működése nyomta rá a bélyegét. Ez a véletlenül megismert bécsi dosszié adta az ösztönzést, hogy megkíséreljem feltárni az osztrák–magyar tudományos kapcsolatoknak a Collegium történetével összefüggő ismeretlen fejezeteit.

A germanisztikai oktatás súlyát és a képzés feltételeit hosszú távra meghatározta, hogy a Ménesi úti újépület 1911. évi átadásakor a megduplázódott és így száz főre emelkedett hallgatói létszámhoz arányosan állandósították a költségvetési előirányzatot a magas szintű idegen nyelvű tanárképzést elősegítő külföldi tanárok meghívására. Egyfelől tervbe vették egy második francia anyanyelvű tanár alkalmazását, másfelől viszont rendszeresítették két ausztriai illetőségű német szaktanár, egy irodalmár és egy történész, tartós collegiumi működését. Az intézkedés egyértelműen a némettanár-képzés tudományos színvonalának emelését és a nem nyelvszakosok számára a tudományos kommunikációt biztosító német nyelvtudás megszerzését szolgálta.¹ A bőkezű pénzügyi ráfordítás egyenes következménye volt annak, hogy a dualista Magyarország középiskoláiban általában a németet és a franciát oktatták élő idegen nyelvként. Az 1890-es években tudatosan végrehajtott erőteljes francia nyitás, amelyet a korszak egyik legtehetségesebb romanistájának a budapesti egyetemre való meghívása és az Eötvös Collegium francia mintára történt alapítása jelzett, elsősorban arra szolgált, hogy a magyar tudományos elit számára a szélesebb nemzetközi tájékozódás érdekében a német mellett lehetővé tegyék egy második világnyelv, a francia elsajátítását is. Ezzel párhuzamosan viszont különös gondot fordítottak a német nyelvoktatás színvonalának az emelésére. A századvégi oktatáspolitikai reformok eredményes miniszteri kivitelezője, Wlassics Gyula éppen az Eötvös Collegium alapítását indokoló felség-előterjesztésében fogalmazta meg a középiskolai tanárjelöltek számára a német és a francia nyelv párhuzamos elsajátításának a szükségességét.² E tudomány- és oktatáspolitikai igény hatásának tudható be, hogy a századforduló után – különösen az Eötvös Collegiumban – a nyelvszakosok egyre gyakrabban választották a francia–német szakpárosítást. A középiskolai nyelvtanárképzésben változatlanul elsődlegesen kiemelt fontosságúnak számított a némettanárok iránti igény kielégítése, hiszen az 1883 óta érvényes középiskolai törvény a magyarországi gimnáziumokban kötelezővé tette a német nyelv oktatását. E tényleges szükséglet tükröződött abban, hogy az emelt létszámú Collegium első tanévében a hallgatók több mint negyedének az egyik szakja német volt.³

A dualista Magyarországon a német szakra kerülő diákok általában megfelelő nyelvi előképzettséggel, sőt gyakran aktív nyelvtudással kezdték meg

¹ Bartoniek Géza Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszternek, Budapest, 1912. július 28. Eötvös Collegium Levéltára (továbbiakban: ECL), Fasc. 84/b/1.

² Wlassics Gyula Ferenc Józsefnek, Budapest, 1895. szeptember 21. Haus, Hof und Staatsarchiv Wien, Kabinettskanzlei 1895-4548.

³ Hoffmann Frigyes tanári jelentése, 1911. május 27. ECL, Fasc. 84/b/1.

egyetemi tanulmányaikat. Ez egyrészt összefüggött azzal, hogy a magyarországi németiség által lakott régiók, mint például a Dunántúl, a Bácska és a Bánság, a polgárosodás élvonalába tartoztak, és így az egyetemi hallgatók jelentős hányada ebből az etnikai közegekből származott. Másrészt a magyar anyanyelvű diákokat nagyon gyakran egy vagy két tanévre „német szóra” küldték olyan szepességi vagy erdélyi szász gimnáziumokba, ahol a tantárgyak nagy többségét németül tanították.⁴ Érdekes mozzanat hogy a két tanári idegen nyelvi szakra kerülő diákok eltérő nyelvi előképzettségével az oktatáspolitikai is számot vetett. Míg német szakon már az első szakvizsgán megkövetelték a helyes és kifogástalan német nyelvtudást, addig franciából csak a negyedik tanév végén esedékes szakvizsgára időzítették ezt a követelményt.⁵ Meg kell jegyeznünk, hogy a Collegiumban tanuló nem nyelvszakos diákok már ebben az időszakban sem rendelkeztek olyan, általánosan feltételezett gyakorlati német nyelvtudással, mint azt a collegiumi nyelvoktatás történetéről szóló tanulmányok állították.⁶ A germanisztikai képzést és a nyelvszakosok németoktatását a Collegium alapításától kezdve egyedül végző Hoffmann Frigyes tanári jelentéseiben többször kitért arra, hogy a kisebb gimnáziumokból (pl. Csurgó, Sepsiszentgyörgy) felvett diákok német nyelvismerete rendkívül hiányos, és felzárkóztatásuk külön foglalkozásokat igényel.⁷ Kifejezetten ezekre a jelenségekre reagált Bartoniek, amikor a Bécsben levéltári szolgálatban álló Szekfű Gyula javaslatára 1912-ben Ernst Molden személyében egy fiatal osztrák történészt szerződtetett szaktanárnak a nem nyelvszakosok közül a történészhallgatók speciális szaknyelvi felkészítésére és a modern német történeti szakirodalom feldolgozására. Noha a történészek nyelvi és szakmai képzéshez kapcsolt külön külföldi tanári állást Molden távozása után 1914 őszén a világháború kitörése miatt már nem töltöttek be, ám a történészek külön német nyelvi felkészítésének – kisebb megszakításokkal és változó intenzitással – a későbbi némettanárok és lektorok ismételten nekivágtak.⁸ Személyi vonatkozásban tartósabbnak bizonyult

⁴ KÓSA László: Kindertausch und Sprachlernen in Ungarn. *Hungarian Studies* 3 (1987), 85–93.

⁵ *Bölcsészútmutató*. Budapest, 1915, 48–51.

⁶ MARGÓCSY József: Az idegen nyelvek tanítása. In: NAGY József Zsigmond – SZIJÁRTÓ István (szerk.): *Az Eötvös Kollégium történetéből*. Budapest, 1989, 81–82. – TÓTH Krisztina: Az Eötvös József Collegium szemináriumi a tanári jelentések tükrében. In: KÓSA László (szerk.): *Szabadon szolgál a szellem. Tanulmányok és dokumentumok a száz esztendeje alapított Eötvös József Collegium történetéből 1895–1995*, 1995, 114.

⁷ Hoffmann Frigyes tanári jelentése, 1911. május 27. ECL, Fasc. 84/b/1.

⁸ Szekfű Gyula, Ernst Molden és az Eötvös Collegium. In.: PAKSA Rudolf (szerk.): *Szekfű Gyula és nemzedéke a magyar történetírásban*. Budapest, 2007, 21–33.

a Collegiumba ugyancsak 1912-ben érkezett irodalomtörténész, Hugo von Kleinmayr pályája, akitől Bartoniek a már idősödő Hoffmann Frigyes tehermentesítését és a germanisztikai oktatás megújítását remélte. Az osztrák tanárok egyidejű meghívása mögött 1912-ben nyilvánvalóan az a kormányzati szándék húzódott meg, hogy elősegítsék a századvégétől fellángolt államjogi és pénzügyi viták miatt elidegenedett osztrák és magyar fél között a tudományos közeledést, a közjogi ellentéteken felülemelkedő elitek kialakulásának az elősegítését. Ezt a szándékot jelképezte, hogy a német irodalomtörténet oktatását ellátni hivatott tanár meghívása az osztrák tanügyi hatóságokkal egyeztetett eljárás során történt. Az osztrák oktatási minisztérium és a bécsi egyetem germanisztikai tanszéke által előterjesztett jelöltek közül esett Bartoniek választása a morvaországi znojmoi állami német gimnázium tanárára, akit tehetséges irodalomtörténészként és valamelyik egyetem germanisztikai tanszékének lehetséges várományosaként tartottak számon.⁹

A dél-stájerországi Marburgban született Hugo Kleinmayr kezdetben Grazban hallgatott germanisztikát, művészettörténetet és filozófiát, de elégedetlen volt az ottani professzorok száraz pozitivizmusával és lélektelen filologizálásával. Ezért Bécsben fejezte be tanulmányait, ahol Jakob Minor professzornál a sokoldalú korai romantikus irodalmár August Wilhelm von Schlegel *Ion* című drámájáról készítette doktori disszertációját 1905-ben.¹⁰ Ekkorra már bécsi tanára is túllépett az európai germanisztikai irodalomtörténeti kutatásban addig normának számító schererri pozitivistá filológia fakticizmusán.¹¹ Ifjú tanítványa, Hugo Kleinmayr, viszont még határozottabban szakított a germanisztika és az irodalomtörténet művelésének pozitivistá hagyományával. Kutatási módszerét és az irodalmi művek általa alkalmazott megközelítési módját „filológiai alapú szellemtudománynak” nevezte, amelynek során az irodalmi művekben a korszellem ábrázolását, a filozófiai eszmék érvényesülését, az esztétikai felfogást, valamint az irodalmi művek és a képzőművészeti alkotások egymásra hatását vizsgálta. Korszakokat átfogóan foglalkoztatta a költői alkotás lélektana. Emellett a középkori irodalmi filológiában is járatos volt, és több ilyen tárgyú tanulmányt tett közzé. Többek között magyar bevezetéssel adta ki a Pilátus-legenda Országos Levéltárban előkerült középkori német nyelvű töredékét.¹² Fő kutatási és érdeklődési területe mégis a 19. századi német irodalom maradt,

⁹ Hugo Kleinmayr iratai, ECL, Fasc. 84/b/1.

¹⁰ LEITNER, Erich: *Die neuere deutsche Philologie an der Universität Graz 1851–1954. Ein Beitrag zur Geschichte der Germanistik in Österreich.* Graz, 1973. 387–389.

¹¹ WIESINGER, Peter – STEINBACH, Daniel: *150 Jahre Germanistik in Wien.* Wien, 2001, 137–141.

¹² KLEINMAYR Hugó: A Veronika-Pilátus monda ónémet töredéke az Országos Levéltárban. *Levéltári Közlemények* 1 (1923) 341–343.

különösen a romantika kora és az Ifjú Németország alkotóinak munkássága állt kutatásainak középpontjában.

Kleinmayr 1912 őszén kezdte meg oktatási tevékenységet a Collegiumban, és szemináriumainak tartalmi felépítése, valamint időbeli ütemezése teljes egészében igazodott az egyetemi alap- és szakvizsgák követelményéhez. Így a két első évfolyam tanrendjében ófelnémet szövegek, középfelnémet lírai és epikai alkotások, továbbá 16–17. századi irodalmi művek szerepeltek. A második évfolyam tavaszi szemeszterében mindig a szakvizsgára való felkészülés került előtérbe. A két felső évfolyam foglalkozásai az újkori német irodalom nagy korszakait, a Sturm und Drang, a klasszika és a romantika időszakát fedték le. A konvencionális kronológiai és tematikai keretek ellenére a szemináriumain alkalmazott didaktikai megoldásai mégis sajátosan egyediek voltak. Már az első két évfolyamon összekapcsolta az ó- és középfelnémet irodalmi alkotások feldolgozását az általa alkalmazott irodalomtudományi módszerrel, amely a művészi alkotófolyamat fázisainak és a nyelvi megjelenítés motívumainak a megragadására irányult. A korai szövegeknél is a részletek interpretálására helyezte a hangsúlyt, ennek során az eltérő értelmezési lehetőségekre vonatkozó széles körű anyagfeltárással és az eltérő következtetések ütköztetésével tartott a résztvevőket folyamatosan megmozgató, élénk szemináriumokat. A budapesti tanársága idején kifejlesztett oktatási módszeréhez, a lehetséges értelmezési változatok kritikai ütköztetéséhez, amelyet ausztriai hazatérése után nagy sikerrel alkalmazott a grazi egyetemen, a felsőbb évfolyamokon újabb feladatként a művészi ábrázolás filozófiai alapjainak feltárását társította.¹³ Ezeken a szemináriumain már tanári működésének első időszakában olyan hallgatók kiemelkedő teljesítményét regisztrálta, akik később valóban jelentős tudományos eredményeket értek el. Első tanítványai közé tartozott Koszó János, a Collegium későbbi germanisztikai szakvezető tanára, majd a pécsi egyetem németprofesszora; Hankiss János, a debreceni egyetem francia tanárszékének alapítója, az 1930-as évek végétől a Nemzetközi Irodalomtörténeti Társaság elnöke és folyóiratának kiadója; Farkas Gyula, a berlini Magyar Intézet igazgatója, 1945 után több német egyetem tanára, avagy Pukánszky Béla, későbbi tanártársa a Collegiumban, a magyarországi németiség irodalmának kutatója és debreceni egyetemi tanár.¹⁴ Kleinmayr eredményes tanári működésének csúcspontját mégis az 1923-ban végzett évfolyam jelentette, amikor vezetésével készítette el a későbbi tudós nyíregyházi tanár Marssó József a *Goethe és Spinoza*, a humanizmuskutató, Kerecsényi Dezső *Grabbes literarische Urteile und*

¹³ LEITNER, Erich i. m. 403–404.

¹⁴ Hugo Kleinmayr tanári jelentései 1912–1916, ECL, Fasc. 71/4/a.

ihre Entwicklung, a debreceni egyetem iskolateremtő irodalomtörténeti professzora, Barta János *Typen des psychologischen Romans im 18. Jahrhundert* című megjelenésre érett szakdolgozatát. Irányításával ekkorra fejezte be a két világháború közötti időszak legendás érsekújvári tanára, a budapesti egyetem német tanszékének lebilincselő előadója, Krammer Jenő *Die Wandlung des bürgerlichen zum sozialen Drama in Deutschland* című, hamarosan sikerrel megvédett doktori disszertációját.¹⁵

Az oktatási eredményeire joggal büszke, a diákokkal való társas összejövelektől viszont tartósan visszahúzódó, magányos tanár, ha észrevette is a germanisztikai képzést kísérő válságjelenségeket, egyre kevésbé értette meg, hogy a világháború után a Collegiumba kerülő, hiányos német nyelvi felkészültségű diáksággal már nem lehet folytatni azt a magas színvonalú irodalmi elemző munkát a szemináriumokon, amelyhez immár több mint egy évtizedes budapesti tanársága alatt hozzászókölt. A germanisztikai képzés személyi feltételeiben bekövetkezett romlás okait és pedagógiai konzekvenciáit Bartoniek Géza 1924 nyarán készített miniszteri előterjesztésében nagyon találóan a következőképpen foglalta össze: „Az országcsönkítés azonban a német nyelv tanítására is válságos helyzetet teremtett, mert azok a területek, melyek azelőtt a német anyanyelvű jelöltekkel szolgáltatták, jórészt elvesztek, s velük azok a középiskolák is, amelyekre azelőtt a magyar nyelvű tanulók német szóra jártak. Így a jelen évi fényes pályázaton 53 ifjú közül kettőnek az anyanyelve német, és alig 5-6 pályázó van, aki tűrhetően beszél a német nyelvet. Hozzátehetem, hogy a Collegium kötelekébe tartozó növendékek német nyelvtudása oly fogyatékos, hogy a szaktárgyak német irodalmát alig értik. Ez a helyzet tarthatatlan. ... Curator úr utasított a német nyelv intenzívebb oktatásának bevezetésére.”¹⁶

Az objektív adottságok mellett Bartoniek a hallgatók lesújtó német nyelvtudásáért – elismerve az eddigi szemináriumainak tudományosan magas színvonalát – Kleinmayrt is felelősnek érezte. Különösen azért neheztelt rá, mert nem teljesítette a benn lakó nyelvtanárokra rótt régi collegiumi kötelességet. Betegségére hivatkozva ugyanis már évek óta távol maradt a hallgatókkal való közös étkezésektől, és így szinte soha nem nyílt lehetőség a vele való kötetlen beszélgetésre, a rendszeres nyelvgyakorlásra. A hallgatók nyelvi felzárkóztatásának elhanyagolását látta abban is, hogy Kleinmayr az 1924/25-ös tanévben elvállalta német romantikából előadás és szeminárium tartását a budapesti bölcsészkaron. Mindez megérlelte Bartoniek elhatározását, hogy a tanév befejezésével véglegesen lemond Kleinmayr szolgálatairól, és helyébe ismét Ausztriából hív meg

¹⁵ Hugo Kleinmayr tanári jelentése, 1923.május 27. ECL, Fasc. 73/3/a

¹⁶ Bartoniek Géza Klebelsberg Kunónak, Budapest, 1924. augusztus 18.. ECL, Fasc. 84/b/3.

a nyelvi felzárkóztatás tudományosan kevéssé látványos feladatát is vállaló germanistát az Eötvös Collegiumba. Az osztrák oktatási minisztérium által ajánlott jelöltek közül a választása a bécsi egyetem frissen doktorált germanistájára, Ernst Häckelre esett, aki korszerű és eredményes nyelvtanítási módszerével, a magyarországi középiskolai német tankönyvek didaktikai megújításával aratott szakmai sikereket, és közel két évtizedig meghatározó szerepet töltött be a Collegiumban folyó germanisztikai képzés tartalmi alakításában.¹⁷

Epilógus

Az Ausztriába visszatérő Kleinmayr a grazi egyetemre hívták meg, ahol a budapesti tanársága idején többször feldolgozott témával, az Ifjú Németország alkotóinak világ- és művészetszemléletét elemző munkával habilitált. 1932-ben rendkívüli egyetemi tanári címet kapott. Szellemes előadásai jelentős számú hallgatóságot vonzottak, akik között magyar diákok is voltak.¹⁸ A magyar tudományos élettel való kapcsolatai sem szakadtak meg. Többek között konzultánisa volt a kortárs színházi osztrák szerző, Anton Wildgans munkásságáról a germanista Berzenczey Margit által Budapesten megvédett doktori disszertációnak. A harmincas években még sokat járt Magyarországon, és számos újságcikkében foglalkozott a magyarországi németség helyzetével, támogatva kulturális és iskolai igényeik kielégítését. Bleyer Jakab tekintélyére és hozzá fűződő személyes barátságára hivatkozva Bleyer 1933-ban bekövetkezett halála után több cikkben is ellenezte a magyarországi németség szervezetének nemzetiszocialista szellemű átalakulását.¹⁹ Az osztrák Anschluss után a nemzetiszocializmus elleni kiállásáról ismert Kleinmayr egyetemi és szakmai pályája súlyos törést szenvedett. Folyamatban lévő egyetemi tanári kinevezésének előkészítését azonnal felfüggesztették, oktatói megbízatásait az egyetemen fokozatosan megszüntették, majd 1943-ban nyugdíjazták. Az egyetemről való eltávolítása folytán német nyelvterületen gyakorlatilag bezárultak előtte a szakmai publikáció lehetőségei, mert nem fogadta el a nemzetiszocialista irodalomkutatás szemléletét és módszereit.²⁰ A hazai elszigeteltségből való kimozdulását végül az Eötvös collegiumi

¹⁷ RESS, Imre: Ernst Häckel im Eötvös Collegium, 1925-1944: eine Fallstudie zu den Formen der universitären Beziehungen in der Zwischenkriegszeit. In: SZÓGI László – VARGA Júlia (Hg.): *Universitas Budensis, 1395-1995*. Budapest, 1997, 465–476.

¹⁸ LEITNER, Erich i. m. 393–396.

¹⁹ Zehn Jahre deutschungarische Minderheit. In: *Tagespost*. 1934. szeptember 9., 3.

²⁰ BAUR, Uwe: „Eine Mehrheit an Methoden muß zur Verfügung stehen, ...” „Innere Emigration” eines Germanisten: Hugo (v.) Kleinmayr. In: HOLZNER, Johann – MÜLLER, Karl (Hg.): *Literatur der „Inneren Emigration” aus Österreich*. Wien, 1998, 363–368.

kapcsolati háló, az egykori tanítvány, Hankiss János segítette elő, aki a Nemzetközi Irodalomtörténeti Társaság általa szerkesztett többnyelvű folyóiratában, a „háborús dulakodás” fölé emelkedő „Helicon”-ban 1939-ben és 1941-ben adta közre két tanulmányát. A kapcsolatok felvételét egyébként a folyóirat szerkesztőségi titkára, Gerlőtei Jenő kezdeményezte, aki Grazban hallgatta Kleinmayr előadásait. Hankiss Jánossal a folyóirat szerkesztése ügyében folytatott belső levelezéséből kiderült, hogy a folyóiratban Kleinmayr szerepeltetésével éppen a nemzetiszocialista szellemű német professzorok hatását akarták ellensúlyozni.²¹ Kleinmayr is számos szakmai és személyi tanáccsal, a német irodalomtörténészek felfogását jellemző belső információval segítette a folyóirat szerkesztését, és önzetlenül elvégezte a magyar szerzők német nyelvű tanulmányainak a stilizálását. A szerkesztők részéről egyébként bátor kiállásnak tekinthető, hogy az ország német szövetségi elkötelezettsége mellett is vállalták az otthon hallgatásra ítélt irodalmár munkáinak közlését. Érdemes megjegyezni, hogy Magyarország 1941. évi hadba lépése után Kleinmayr sem kívánta, hogy tanulmányának közlésével esetleg veszélyeztessék a folyóirat létét.²² Ez az aggodalom különösen annak ismeretében jogosult, hogy a berlini egyetem germanisztikai tanszékének vezetője, az osztrák születésű, Franz Koch 1940. decemberi budapesti vendégelőadói sorozata után erősen nehezményezte, hogy a magyarországi germanisztikában nem történt nemzetiszocialista fordulat. Különösen felháborítóan találta, hogy az Eötvös Collegium könyvtárában megtalálhatók és az oktatásban is szerepelnek azoknak az íróknak művei, akiket a Birodalomban indexre tettek.²³ Kleinmayr az egyik Debrecenben megjelent írásában a collegiumi szemináriumain is gyakran tárgyalt művészi alkotói folyamat részeként a költői magábaszállás korokat átfogó kérdését vizsgálta, míg két évvel később kritikailag rostálta át a Rilkével foglalkozó irodalmat. Mind a két tanulmányában a korábbi eszmetörténeti megközelítéseinek a módszerét követte, és tudatosan került a nemzetiszocialista irodalomtörténészekre való hivatkozást. A Magyarországon megjelent két munkája egyébként fontos érvnek bizonyult 1946. évi rehabilitálásában és megkésített egyetemi tanári kinevezésében.²⁴ Ekkoriban Magyarországon viszont már ellenkező folyamatok játszódtak le, és éppen két volt Eötvös collegista tétlensége mellett hiúsult meg Hankiss János kísérlete nemzetközi folyóiratának újraindítására,

²¹ Gerlőtei Jenő levelei Hankiss Jánosnak 1938–1942. Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattára, Hankiss János hagyatéka (továbbiakban: DEENK HJH), Helicon 16. doboz 444. tétel

²² Hugo Kleinmayr Gerlőtei Jenőnek 1938–1942. DEENK HJH, Helicon 16. doboz 443. tétel

²³ HÖPPNER, Wolfgang: Germanisten auf Reisen. Die Vorträge und Reiseberichte von Franz Koch als Beitrag zur auswärtigen Kultur- und Wissenschaftspolitik der deutschen NS-Diktatur in Europa. *TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften* Nr. 2. 1997. November.

²⁴ LEITNER, Erich i. m. 400–407.

ezúttal a keleti–nyugati ellentétek kulturális tudományos áthidalására.²⁵ A hidegháború enyhülését követően Kleinmayr egykori tanítványai közül az 1960-as években egykori doktorandusza, Krammer Jenő vette fel vele a szakmai kapcsolatot.²⁶ Tanári erényeiről Barta János emlékezett meg, aki szellemi fejlődésében Horváth Jánoséhoz hasonlította Kleinmayr hatását.²⁷ Tanári és tudósi teljesítménye mindenképpen méltó arra, hogy nevét és alakját számon tartsuk az Eötvös Collegium hírnevét megalapozó személyiségek sorában.

²⁵ Sőtér István Hankiss Jánosnak, 1947. DEENK HJH, Helicon 14. doboz 442. tétel.

²⁶ MTA Könyvtára, Kézirattár, Krammer Jenő hagyatéka, Kleinmayr Hugo levelei.

²⁷ BARTA JÁNOS: Visszapillantó tükör. In: *Ma, tegnap, tegnapelőtt*. Debrecen, 1990, 13.

Tartalomjegyzék

<i>Laudationes externorum</i>	9
René Roudaut	11
François Laquièze	14
Monique Canto-Sperber	15
Salvatore Ettore	16
Andrea Ferrara	18
Chiara Faraggiana di Sarzana	21
P. J. Rhodes	23
Herwig Maehler	24
Chris Carey	26
Mike Edwards	28
Shawn Gillen	29
Nikolaus Hamm	32
Elisabeth Kornfeind	34
Leonore Peer	36
Christian Gastgeber	38
Hermann Harrauer	42
Herbert Bannert	45
Jana Grusková	46
Christine Glaßner	47
August Stahl	48
Javier Pérez Bazo	50
Alicia Gómez-Navarro	52
 <i>Laudationes Hungarorum</i>	 57
Réthelyi Miklós	59
Hoffmann Rózsa	61
Dux László	65
Mezey Barna	67
Szepessy Tibor	70
Hiller István	73
Keszei Ernő	74
Dezső Tamás	76
Kozma László	77

Soós Anna	79
Pintér Károly	82
Kátai Zoltán	84
Körmendy Mariann	85
Karsai György.....	87
Kincses János	90
<i>Rectores</i>	93
Conspectus	95
Gerevich Tibor: Az Eötvös Collegium története – Bartoniek Géza (1854–1930)	96
Kiss Jenő: Gombocz Zoltán életéről és munkásságáról	103
Markó Veronika: Szabó Miklós	113
Nagy János: Keresztury Dezső	126
Pál Zoltán: Lutter Tibor	132
Szijártó István: A világra nyitott ablak	136
Vekerdy József	145
Bertényi Iván: Igazgatói működésem az Eötvös József Collegiumban (1993–1996) . . .	147
Bollók János.....	149
Takács László	154
<i>Historica • Res gestae</i>	161
Gángó Gábor: Eötvös József és barátai egyetemi éveiről, különös tekintettel a politikatudományi képzésre	163
Garai Imre: A magyar középiskolai tanári szakma kialakulása	176
Tóth Magdolna: „A budai parti ígéretföldje”	203
Kovácsik Antal: Az Eötvös Collegium Ménesi úti épületének felavatása a korabeli sajtó tükrében	211
Markó Veronika: Hogyan lett az Eötvös József Collegium könyvtárából az Irodalomtudományi Intézet Eötvös Könyvtára?	220
Szójka Emese: Fülep Lajos néprajzi gyűjteménye	236
Kucsman Árpád: Kémikusok a régi Eötvös Collegiumban	272
Győri Róbert: A múlttal való tudományos leszámolás – Eötvös collegista geográfusok az 1950-es években	288
Czifrusz Márton: Helyek és pozíciók újraírása – Wallner Ernő, Lettrich Edit és a hazai szociálgeográfiai iskola viszonya Mendöl Tibor örökségéhez	312
Tóth Károly: Művészettörténészek az Eötvös Collegiumban (1896–1950).....	328
Ritoók Zsigmond: Klasszika-filológia az Eötvös Collegiumban.....	345
Kucsman Árpád – Liptay György: Eötvös-kollégisták a Fasori Gimnázium tanári karában	348
Kapitány Adrienn: Az 1950-es évek a Kollégium történetében.....	365

Marafkó László: Nagyhatalmak ugratása, avagy groteszk lapok az Eötvös Kollégium félmúltjából	378
Dénes Iván Zoltán: Diákmozgalom Budapesten 1969-ben	383
Bakos István: Emlékeim a kollégista Kilencekről	401
ifj. Arató György: „Szabadság a jelszavunk” Március 15-e az Eötvös Kollégiumban, 1955–1984	410
Szabics Imre: Az Eötvös József Collegium és az École Normale Supérieure	419
Nemes Tibor: Az Eötvös Collegium és az École Normale Supérieure közötti közvetlen kapcsolatok újraélesztése a 80-as években	428
Bubnó Hedvig: Összefoglaló a collegiumi spanyol nyelvoktatásról, 1992–2010	432
<i>Historica • Magistri</i>	435
Korompay H. János: Horváth János és az Eötvös Collegium	437
Móser Zoltán: Ha a szellem napvilága ragyog	456
Farkas Zoltán et alii: Czebe Gyula élete dokumentumokban.....	463
Szakály Sándor: Szurmay Lajos, tábornok az Eötvös Collegiumból	553
Szávai János: Gyergyai Albert és az Eötvös Collegium	563
Ress Imre: Hugo Kleinmayr és a germanisztikai oktatás megalapozása az Eötvös Collegiumban	570
Kiss Jenő: Zsirai Miklós	579
Keszthelyi Lajos: Bay Zoltán	596
Pál Zoltán: Keresztury Dezső igazgatósága az állambiztonsági megfigyelések tükrében	599
Keszthelyi Lajos: Faragó Péter	612
Farkas Zoltán: Gyóni Mátyás	617
Papp István: Kettős ügynök – Nagy Péter, Szabó Dezső és az állambiztonság.....	625
Balogh Elemér: Szász Imre versus Brusznai Árpád	638
Bottyán Gergely: Antal László és a mai magyar nyelvtudomány	643
Dörnyei Sándor: Emlékezés Tomasz úrra	648
Ifj. Tomasz Jenő: Tomasz úr és az Eötvös Collegium.....	653
<i>Memorabilia</i>	683
„Felújítani azt, ami érdemes” – Beszélgetés Elekfi Lászlóval	685
Tóth Gábor: Az idő sodrában	709
Lekli Béla: Az Eötvös Kollégium az 1956 utáni években	836
Gereben Ferenc: Egyetemi évek (1962–1967).....	838
Kósa László: Az Eötvös Kollégiumban éltem én is (1963–1967).....	861
Bakos István: Az Eötvös Kollégium autonómiaöregvései és Baráti Körének megalakítása.....	889
Galántai Ambrus: Szubjektív történelem	899

Studia Germanica 923

Balázs Sára: "Freiwillig dient der Geist":

Germanistik in der Veranstaltungsreihe des Lustrum Saeculare Collegii 925

Eve-Marie Kallen: Dezső Keresztury als Kulturvermittler und Pädagoge

und das Eötvös-Collegium 928

August Stahl: „Schlussstück”. Rilkes Sicht und Deutung des Todes 944

Frank Baron: Die Entstehung des Faust-Mythos im 16. Jahrhundert 962

Christine Glaßner: Zur handschriftlichen Überlieferung der Visiones Georgii 967

András F. Balogh: Schlacht der Stereotype in der Vngrischen

Schlacht des Jacob Vogel 975

Ilona Feld-Knapp Cathedra Magistrorum – Lehrerforschung.

Lehrer-Denken und Lehrer-Wissen 982

Géza Horváth: Elmar Tophoven, der Begründer des Europäischen

Übersetzer-Kollegiums 997

Anita Czeglédy: „Schutzmarke: der Steg.”

Interkulturalitätin Márton Kalász' Lyrik 1006

Studia Slavica 1021

Katalin Kroó: Slawistik in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1023

Urs Heftrich: Lew Tolstoi und Anton Tschechow: Zum Doppeljubiläum 2010 1025

Bettina Kaibach: Raum für Nostalgie: Steppe und Prärie in Anton Čechovs Step'

und Willa Cathers My Ántonia 1032

Wolf Schmid: Eventfulness and Context 1052

Studia Classica 1065

Tamás Mészáros: Klassische Philologie in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1067

Mike Edwards: The Application of Criticism to Textual Criticism 1069

Herwig Maehler: Pindar und die Tyrannen 1076

P. J. Rhodes: The Erxadieis inscription 1084

Artes 1093

Teleki Pál, a Collegium kurátora (1920–1941) 1095

Epikus és komikus collegiumi enumeráció 1935-ből – Közreadja: Takács László 1100

Farkas Zsuzsa: Fotótörténeti adalékok az Eötvös Collegium archív fotóiról 1119

Süle Ágnes Katalin: Az Eötvös Collegium épülete 1137

Havas László: Hadrianus mint Pseudo-Alexandros? 1146

Sántháné Gedeon Mária: Kultúraközi kommunikáció: magyarságkép az angol mint lingua franca tükrében	1156
Csuday Csaba: Az irodalom: „negatívan élni”	1161
Szlukevényi Katalin: Kollégisták, költők, korszakok: szépirodalmi hagyományok az Eötvös Collegiumban	1165
<i>Membra et alumni</i>	1179
<i>Pro patria defuncti</i>	1211
Tartalomjegyzék	1215
Appendix – Mellékletek jegyzéke	1221

Kedves Olvasó!

Önre gondoltunk, amikor a könyv előkészítésén munkálkodtunk. Kapcsolatunkat szorosabbra fűzhetjük, ha belép a *TypoKlubba*, ahonnan értesülhet új kiadványainkról, akcióinkról, programjainkról, és amelyet a www.tygotex.hu címen érhet el. Honlapunkon megismerkedhet kínálatunkkal is, egyes könyveinknél pedig új fejezeteket, bibliográfiát, hivatkozásokat találhat, illetve az esetlegesen előforduló hibák jegyzékét is letöltheti.

Kiadványaink egy része e-könyvként (is) kapható:

www.interkonyv.hu

Észrevételeiket a velemeney@tygotex.hu e-mail címen várjuk.

Kiadja az Eötvös Collegium és a Typotex Kiadó, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: dr. Horváth László – Votisky Zsuzsa

Tördelte: Vidumánszki László

A borítót tervezte: Tóth Norbert

Terjedelem: 85,6 (A/5) ív

Nyomta és kötötte: Séd Nyomda, Szekszárd

Felelős vezető: Katona Szilvia